

ТРАКИЯ И ТРАКИТЕ ВЪВ ВТОРАТА МАКЕДОНСКА ВОЙНА (200 – 197 Г. ПР. ХР.)

Йордан Илиев

THRACE AND THE THRACIANS IN THE SECOND MACEDONIAN WAR (200 – 197 B.C.)

Jordan Iliev

Abstract: *The author argues the need for this study with the ascertainment that there is not even a general idea of the role of the Thracians and the importance of Thrace in the Second Macedonian War (200 – 197 B.C.). Therefore, in the following lines is collected and commented all of the available information on the issue; its analysis not only raises new questions, but also allows formulation of some important observations. First, the assignment of the Thracians to the foreign auxiliary troops in the Macedonian army is directly indicated; it is very probable that there were also Thracians among the mercenaries. In both cases, they were apparently lightly armed infantry. Incomplete data do not allow specifying whether their number changed during the war. An important characteristic of the Thracians in the Macedonian army was their mobility – they were mentioned in operations throughout the Balkan Peninsula and even in Asia Minor, more specifically at Euboea, Eleusis, Erigon River, Argos, Cynoscephalae, Corinth and Stratonicea. Before the Battle near Cynoscephalae Thracians represented at least about 8% of the total Macedonian army and 26,6% of the light infantry. There is no evidence of Thracian reinforcements to the Romans. The only battle in which Thracians fought on both sides of the conflict took place near Corinth – there a Thracian contingent in the army of the Achaean League was reported. It is suggested that the good awareness of the Romans about the geopolitical situation in the Balkans, demonstrated by T. Quinctius Flaminius, it also implies the acquisition by them (probably for the first time) of information about Thrace and the Thracians. It is finished with a short note on the sources of our sources (Polybius and Livy) and the need for more research on this issue.*

Keywords: *Roman-Macedonian Wars; Thracian auxiliaries; Philip V of Macedon.*

В съвременната историография не е направено достатъчно за формирането дори на най-обща представа относно ролята на траките и значението на Тракия във Втората ма-

кедонска война (200 – 197 г. пр. Хр.)¹. Налич-

¹ Данните за историята на войната са разглеждани най-подробно у Walbank 2014: 108 sq.; виж също Hammond 1989: 344 – 351; Warrior 1996: Pass.; Eckstein

ната антична информация не е анализирана в пълнота². Обобщаващите изложения върху политическата история на Тракия акцентират върху сведенията за подчиняването на гръцките градове по южното тракийско крайбрежие от Филип V преди обявяването на войната, придържайки се стриктно към разказите на Полибий (II в. пр. Хр.) и Тит Ливий (кр. на I в. пр. Хр. – нач. на I в. сл. Хр.); само в някои публикации е отбелязано наличието на тракийски подкрепления във войската на македонския цар³, докато в други не се съобщава абсолютно нищо за участие на траки във военните действия⁴. Представената истори-

2008: 273 – 305; Erdkamp 2017; Burton 2017: 27 – 35; Чернявский 2018: II, 1; Калмыков 2020: 51 – 55.

² Открива се много кратък преглед у Данов 1998: 153 – 154, без да са посочени всички достъпни извори. Виж и по-подробно у Тодоров 1998: 158 – 160, където всички траки в македонската войска са определени като наемници: „По-забележителна е перспективата, очертаваща се в римската историография, за постепенната териториална идентификация на военнополитическите намерения на Рим. Тя се покрива с името на траките (Тракия) като събирателно понятие, отнасящо се до наемните части в армията на Филип V“. За съставянето на македонската войска по времето на Филип V виж Hatzopoulos 2020: 52 с лит.

³ Danov 1979: 79 – „Es sei dabei bemerkt, daß auch bei Kynoskephalai eine ansehnliche Zahl thrakischer Söldner auf seiten Philipps V. gefochten hat. Dies verdient betont zu werden, weil dieser makedonische Herrscher auch in anderen Fällen an seinen engen Beziehungen zu bestimmten thrakischen Stammesresten festhielt“; Тачева 1997: 52 сл.; Кабакчиев 2000: 118 – „По бойните полета на Втората македонска война в неговите [на Филип V] армии непрекъснато срещаме тракийски контингенти, а с влиянието му сред племената Рим се съобразява дори и след победата си“; Петков 2011: 35 – макар самостоятелна част в книгата да е озаглавена „II македонска война (200 – 197 г. пр. Хр.). Участие на тракийските наемници във военните действия“ (стр. 32 – 39), при изложението е следван Теодор Момзен, а относно участието на траките е отбелязано само: „... на разположение на Антигонидите са и тракийски пелтасти (кетрати), които служат като наемници в македонската войска“.

⁴ Delev 2015: 65 – авторът е посочил само, че по време на войната „... Philip must have had to pull some of his

ографска ситуация до известна степен е предопределена от състоянието на изворовата база, която се характеризира с ограничени и непълни данни при малко на брой факти, недостатъчни за пълноценно възстановяване на цялостния ход на събитията и взаимоотношенията между най-важните участници в тях. Въпреки това, античните свидетелства, представени и коментирани в следващите редове, имат фундаментално значение за изясняването на редица аспекти, свързани с мястото на Тракия и траките в основните събития на епохата, дефинирането на измеренията на тракийската политика на македони и римляни и др. Те не само повдигат нови въпроси, но позволяват и формулирането на някои съществени наблюдения.

* * *

Данните за траките в хода на войната са много фрагментарни. През **първата година [200 г. пр. Хр.]** те се изчерпват със съвсем кратки съобщения на Тит Ливий за участие-то им в две битки: при гр. Елевзина и при р. Еригон.

В първия случай римският историк пише: *(1) През същите тези дни, когато Фи-*

garrisons out of the occupied cities in Thrace in order to gather his best forces against the Romans“; същото е повторено и у Делев 2017: 39 сл. – „[Филип V] вероятно е бил принуден да изтегли гарнизоните си от някои от окупираните градове и територии, за да може да концентрира основните си сили срещу римляните“; Жеков 2018: 120 – „Първоначално римските командващи на Балканския полуостров водят военните действия много предпазливо, защото се страхуват да влизат в открити сражения с македоните, а и не разполагат с достатъчно съюзници сред елините. Ситуацията се променя, когато през 198 г. пр. Хр. командването на легионите е поето от младия консул Тит Квинкций Фламинин. Той успява да привлече за съюзници ахейците и редица други елини, с което практически изолира Филип от Елада. Войната е решена в битката при Киноскефале – 197 г. пр. Хр., в която македонските войски, командвани лично от Филип V, са разгромени катастрофално от римските легиони, командвани от Тит Квинкций Фламинин“.

лип бил в Ахайа, Филокъл, царският префект, отпътувал от Евбея с 2 000 траки и македонци [с намерението] да опустоши територията на атиняните в областта на Елевзина и преминал прохода Китерон. (2) След това той изпратил половината от войниците си във всички посоки да грабят околността, докато с останалите заел едно скрито място, подходящо за засада. (3) Това било необходимо, в случай че неговите войници бъдат атакувани от укрепения град Елевзина, той да има възможност да предприеме внезапно и неочаквано нападение над врага, като го разпръсне. (4) Но засадата не останала незабелязана. Поради това повикал разпръснатите се войници, подредил ги за битка и предприел атака на Елевзина. След като претърпял значителни загуби, се оттеглил. Присъединил се към Филип по време на неговото завръщане от Ахайа⁵.

Второто сведение на същия автор съобщава: (11) Траките били също затруднени [в битката при р. Еригон] от своите ромфеи, с подобна [като копията на македонската фаланга] извънредна дължина, поради което се заплитали навсякъде измежду клоните⁶.

Представените данни са недостатъчни за по-конкретно идентифициране на траките, които участвали в македонската войска; специфичното оръжие ромфея/rumpria/ρομφαία (виж

⁵ Liv. 31.26.1: „(1) per eos ipsos dies quibus Philippus in Achaia fuit Philocles praefectus regius ex Euboea profectus cum duobus milibus Thracum Macedonumque ad depopulandos Atheniensium fines regione Eleusinis saltum Cithaeronis transcendit. (2) inde dimidia parte militum ad praedandum passim per agros dimissa, cum parte ipse occultus loco ad insidias opportuno consedit (3) ut, si ex castello ab Eleusine in praedantes suos impetus fieret, repente hostes effusus ex improviso adoriretur. (4) non fefellere insidiae. itaque reuocatis qui discurrerant ad praedandum militibus instructisque ad oppugnandum castellum Eleusinum profectus, cum multis inde uulneribus recessit Philippoque se uenienti ex Achaia coniunxit”.

⁶ Liv. 31.39.11: „(11) Thracas quoque rumpiae, ingentis et ipsae longitudinis, inter obiectos undique ramos impediabant”.

накратко за него у Ramsey 2016 (Rhomphaia in historical texts); Светлов 2017: 196 – 206; Шумилин 2018: 1394 – 1395 с литература), предполагаемо свързано с археологически находки от Родопите (Колев 1985: 306 – 320), едва ли може да се използва като сигурна детерминанта за конкретно тракийско племе. Не е известно и в какво качество (помощни войски или наемници) посочените участвали в македонската армия. Във всеки случай, участието на траки в тези събития е интересен и недостатъчно проучен въпрос.

През втората година на войната [199 г. пр. Хр.] не се откриват директни сведения за участието на траки във военните действия. Внимание обаче заслужава планът на римския консул Публий Сулпиций Галба, който предвиждал нападение над Македония по суша от три посоки: от запад атакували римляните, от север – дарданите и илирите, а от юг – атаманите и етолийците, докато от изток се разчитало само на съюзната флота (Walbank 2014: 141; Eckstein 2008: 278 sq.). Нищо не се споменава за активност по суша от тракийските земи, което едва ли е случайно. В този случай липсата на информация също е информация: изглежда позициите на Филип V в Тракия били достатъчно силни, след като дипломатията на римляните и техните съюзници не успяла да провокира забележими антимакедонски действия от страна на тракийските племена.

Друго имплицитно сведение също предизвиква интерес. Ливий съобщава, че [Филип V] изпратил своите македонски и наемни войски на занятия. В началото на пролетта поставил всичките си чуждестранни помощни войски и каквато лековъоръжена пехота имал под командването на Атенатор. Разпределил ги по протежение на пътя от Епир до Хаония за охрана на проходите, водещи към Антигония, наричани „Теснини-

те“ от гърците⁷. Не е известно дали тук се включвали и траките; в следващо споменаване на Атенагор, цитирано по-долу, те изрично са отделени от категориите „чуждестранни помощни войски“ и „лековъоръжена пехота“, поставени под негова команда.

В рамките на **третата година [198 г. пр. Хр.]** Ливий съобщава за участие на траки в Битката при Аоос (Вьоса) (виж за тази битка у Walbank 2014: 148 sq.), но не при основния разказ за сражението, а в реч на римския консул Маний Ацилий Глабрион, произнесена непосредствено преди Битката при Термопилите от 191 г. пр. Хр. Във въпросната реч е посочено, че македонският цар разполагал в своите редици с *македони, траки и илири – всички много войнолюбиви народи*⁸.

Запазена е също една случка с тракийско участие в Аргос: (9) *Енесидем, за да избегне загубата на цвета на ахейските войници успоредно със загубата на града [Аргос], сключил договор с Филокъл, според който на войниците трябвало да се позволи да се оттеглят. (10) Самият той отказал да напусне мястото, което заемал. Останал там, въоръжен, с няколко свои клиенти. Филокъл изпратил да го попитат какво означава това. Без да промени своята позиция, стоейки с изправен пред него щит, той отговорил, че възнамерява да загине с оръжие в ръка, в защита на поверения му град. Тогава, по заповед на царския префект [Филокъл] били хвърлени копия от траките и всички били убити. (11) Така, след като бил сключен съюз между*

⁷ Liv. 32.5.8-9: „bellum si quando unquam ante alias, tum magna cura apparuit exercuitque in armis et Macedonas et mercennarios milites principioque ueris cum Athenagora omnia externa auxilia quodque leuis armaturae erat in Chaoniam per Epirum ad occupandas quae ad Antigoneam fauces sunt Stena uocant Graeci misit”.

⁸ Liv. 36.17.5: „quippe illic Macedones Thraecesque et Illyrii erant, ferocissimae omnes gentes...”.

*ахейците и римляните, два най-забележителни града – Аргос и Коринт, преминали в ръцете на царя [Филип V]*⁹.

Четвъртата година на войната [197 г. пр. Хр.] се оказала решаваща. Римляните и техните съюзници постигнали превес над македоните, а траките са споменати няколкократно във връзка със събитията.

В началото на 197 г. пр. Хр. край Никея се провела среща между воюващите: римляните и техните съюзници, от една страна, и Филип V, от друга страна. При размяната на взаимни обвинения станало дума за Лизимахия. Запазени са две версии на диалог между Александър Исийски, представител на Етолийския съюз, и македонския цар.

Според Полибий двамата разменили следните думи:

– *Нека Филип да каже защо е завзел Лизимахия, която беше на страната на етолийците и имаше техен стратег*¹⁰.

[...]

– *Питаш ме, Александре, защо съм завзел Лизимахия? За да не би заради Вашето безгрижие да бъде разорена от траките, както стана сега, когато изведох войниците си заради тази война, които бяха в нея*

⁹ Liv. 32.25.9-12: „(9) Aenesidemus, ne flos Achaeorum iuventutis simul cum urbe amitteretur, pactus a Philocle ut abire illis liceret, ipse quo loco steterat armatus cum paucis clientibus non excessit. (10) missus a Philocle qui quaereret quid sibi vellet. nihil moto tantummodo, cum proiecto prae se clipeo staret, in praesidio creditae urbis moriturum se armatum respondit. tum iussu praefecti a Thraecibus coniecta tela interfectique omnes. (11) et post pactam inter Achaeos ac Romanos societatem duae nobilissimae urbes, Argi et Corinthus, in potestate regis erant. (12) haec ea aestate ab Romanis in Graecia terra marique gesta”.

¹⁰ Polyb. 18.3.11: „ἤρετο γὰρ τὸν Φίλιππον διὰ τί Λυσιμάχειαν μετ’ Αἰτωλῶν ταπτομένην καὶ στρατηγὸν ἔχουσαν παρ’ αὐτῶν ἐκβαλὼν τοῦτον κατάσχοι φρουρὰ τὴν πόλιν”.

не като [окупационен] гарнизон, а за да я пазят¹¹.

В същия смисъл – но с някои важни нюанси – разговорът е предаден и от Тит Ливий:

– Той [Филип V] завзе Лизимахия, като прогони префекта и гарнизона на етолийците¹².

[...]

– Лизимахия освободих от траките, но обстоятелства независещи от мен ми попречиха да я опазя. Бях отклонен към настоящата война и поради това сега траките я владяят¹³.

Известно е, че Филип V овладял града през 202 г. пр. Хр.¹⁴ и изтеглил своя гарнизон може би през 199 г. пр. Хр.¹⁵, но не е известно кога и при какви обстоятелства Лизимахия попаднала под властта на траките. Няма яснота и кои всъщност били въпросните траки,

¹¹ Polyb. 18.4.5-6: „Ἐρωτᾶς με φησὶν Ἀλέξανδρε, διὰ τί Λυσιμάχειαν προσέλαβον; ἴνα μὴ διὰ τὴν ὑμετέραν ὀλιγωρίαν ἀνάστατος ὑπὸ Θρακῶν γένηται, καθάπερ νῦν γέγονεν ἡμῶν ἀπαγαγόντων τοὺς στρατιώτας διὰ τοῦτον τὸν πόλεμον, οὐ τοὺς φρουροῦντας αὐτήν, ὡς σὺ φῆς, ἀλλὰ τοὺς παραφυλάττοντας”.

¹² Liv. 32.33.15: “Lysimachiam pulso praetore et praesidio Aetolorum occupasse eum”.

¹³ Liv. 32.34.6: “et Lysimachiam ab Thracibus uindicauit, sed quia me necessitas ad hoc bellum a custodia eius auertit Thracas habent”.

¹⁴ Сведението е на Полибий (15.23.8-9), според когото македонският цар накарал жителите на Лизимахия да се откъснат от съюза с етолите и да се подчинят на него. За хронологията на събитията виж Eckstein 2008: 148.

¹⁵ Walbank 2014: 148 предполага, че през 199 г. пр. Хр. Филип V предприел политика на концентриране на силите, с които разполагал, като посочва в тази връзка и отзоваването на Персей от Пелагония (Liv. 31.34.6); в хронологичната таблица към същата монография оттеглянето на македонския гарнизон от Лизимахия е датирано към началото на 198 г. пр. Хр., виж Walbank 2014: 341. Първата година е възприета от Данов 1998: 153 – „[Филип V] изтеглил своите гарнизони и от най-отдалечените крепости в Тракия, за да ги хвърли в борбата срещу римляните“.

които определено следвали своя собствена политика.

По-голям интерес в случая предизвикват думите на Филип V, който представил себе си като освободител (според Ливий) и защитник (според Полибий) на Лизимахия. Епиграфски паметници предоставят основания за считане на тези определения на античните писатели за достоверни, тъй като засвидетелстват македонския цар в качество на „спасител“ в някои градове по крайбрежието на Тракия.

Към настоящия момент с Филип V са свързвани шест посветителни надписа, отнасяни около времето на Втората македонска война¹⁶. В четири от тях македонският цар е почетен като „спасител“ (σωτήρ): те произлизат от Тасос („Цар Филип Спасител / [B]ασιλέως Φιλίππου σωτήρος“; „На цар Филип Спасителя / Βασιλεῖ Φιλίππου [ι] Σωτήρ[ι]“), Мароней („На Зевс и на цар Филип Спасителя / Διὶ καὶ βασιλεῖ Φιλίππου Σωτήρι“) и Никити („На цар Филип Спасител и Основател / Βασιλέως Φιλίππου Σωτήρος καὶ Κτίστου“). Този епитет липсва в останалите две посвещения – от Амфиполис („Алкай, син на Херакъл, [посвещава] на Сарапис, на Изиди, на цар Филип / Ἀλκαῖος Ἡρακλείδου Σαράπιδι, Ἴσιδι, βασιλεῖ Φιλίππου“) и Берге („На Зевс и на цар Филип / Διὶ καὶ βασιλεῖ Φιλίππου“) (Jim 2017: 429 – 443 с лит.). В повечето от тези градове имало македонски гарнизони (Walbank 2014: 142). За съжаление, не се откриват директни данни за обясняването на получената от Филип V почит и по-специално, дали може това да е имало някаква връзка с траките, които обитавали хинтерландите на някои от изброените градове.

Полибий, при представянето на събитията предхождащи Втората македонска война, съобщава интересна информация, която може

¹⁶ В историографията паметниците са свързвани с Филип II или Филип V, виж най-подробно у Jim 2017: 429 – 443, където е аргументирано отнасянето им към Филип V.

да е релевантна към надписите от Тасос: *Тасосците казаха на Метродор, стратега на Филип, че ще предадат града, ако им разреши да останат без гарнизон, освободени от данъци, без разквартирувани войници, и ще се управляват по собствените си закони ... Царят се съгласява тасосци да останат без гарнизон, без данък, без настанени войници и със собствени закони. Всички шумно възхваляват казаното и пускат Филип да влезе в града*¹⁷. Друго свидетелство на същия автор съобщава, че на Истмийските игри през 196 г. пр. Хр. Тит Квинкий Фламинин бил почти обявен за „спасител“ (σωτήρα προσφωνήσαι) заради провъзгласяването за свободни на гръцките градове (Polyb. 18.46.12; виж Walbank 1967: 613 – 614). Така надписите от Тасос могат да се интерпретират като израз на благодарност на гражданите към Филип V за направените от него благодеяния; по същество те били идентични с тези, обявени от Фламинин. Понастоящем не са предложени убедителни обяснения на останалите надписи, но и за тях е възможно тълкуване в смисъл на демонстрация на благодарност. Особено посвещението от Маронея би могло да се обясни с оказана подкрепа на града от македонския цар например срещу неговите непосредствени съседи – траките. Разбира се, подобно решение би останало в сферата на хипотезите до намирането на достатъчно аргументи.

При описанието на състава на македонската войска през пролетта на 197 г. пр. Хр., преди битката при Киноскефале, Ливий изброява, че *Македонската фаланга се състои от 16 000 д., най-добрите войници на царството. Освен тях имало 2 000 д. въоръ-*

¹⁷ Polyb. 15.24.2-3: „Θάσιοι εἶπον' πρὸς Μητρόδωρον τὸν Φίλιππου στρατηγὸν παραδοῦναι τὴν πόλιν εἰ διατηρήσοι αὐτοῦσ' ἀφρουρήτους, ἀφορολογήτους, ἀνεπισταθμεύτους, νόμοις χρῆσθαι τοῖς ἰδίοις ... Συγχαρεῖν τὸν βασιλέα Θασίουσ ἀφρουρήτους, ἀφορολογήτους, ἀνεπισταθμεύτους, νόμοις χρῆσθαι τοῖς ἰδίοις, ἐπισημηναμένων δὲ μετὰ κραυγῆς πάντων τὰ ρηθέντα παρήγαγον τὸν Φίλιππον εἰς τὴν πόλιν”.

*жени с леки щитове, наричани пелтасти, и същия брой [по 2 000 д.] от Тракия и от Илирия (от племето наречено трали); имало също така помощни войски от наемници, смесица от различни народи, възлизащи на около 1 500 д., както и 2 000 д. конници. С тези сили царят [Филип V] очаквал врага*¹⁸.

Траките били причислявани към чуждестранните помощни войски, доколкото може да се съди по смисъла на следното съобщение: *[Филип V] изпрати Атенагор, командир на наемниците, с всички помощни войски, с изключение на траките, придружени от македонската и тесалийската конница*¹⁹. У Полибий тези траки са означени като наемници (μισθοφόροι)²⁰ и в неговия труд сведението се чете: ... *[Филип V] призова Хераклид от Гортюна, който водеше тесалийската конница, отпрати и Леонт, хипарха на македоните, и с тях Атенагор начело на всички наемници, с изключение на траките*²¹.

Битката при Киноскефале завършила с победа на римляните. Не се откриват никакви данни за съдбата на участвалите в нея траки. Все пак интересна е бележката на Полибий, който посочва, че след като римляните

¹⁸ Liv. 33.4.4-5: “(4) decem et sex milia militum haec fuere, robur omne virium eius regni. ad hoc duo milia caetratorum, quos peltastas appellant, Thracumque et Illyriorum – Trallis est nomen genti – par numerus, (5) bina milia erant, et mixti ex pluribus gentibus mercede conducti auxiliares mille ferme et quingenti et duo milia equitum. cum iis copiis rex hostem opperiebatur”.

¹⁹ Liv. 33.7.11: “Athenagoram, ducem mercede militantium, cum omnibus praeter Thracas auxiliis et equitatum Macedonum ac Thessalorum mittit”.

²⁰ Уолбенк отбелязва, че не е известно защо те са отделени от останалите наемници, на подчинение на Атенагор, виж Walbank 1967: 581 – “it is not known why the Thracian mercenaries, who were 2,000 in number ... were stationed away from the other mercenaries, who were under Athenagoras...”.

²¹ Polyb. 18.22.2-3: “παρακαλέσας Ἡρακλείδην, ὃς ἠγεῖτο τῆς Θετταλικῆς ἵππου, καὶ Λέοντα τὸν τῶν Μακεδόνων ἱπάρχην ἐξέπεμπε, σὺν δὲ τούτοις Ἀθηναγόραν ἔχοντα πάντας τοὺς μισθοφόρους πλὴν τῶν Θρακῶν”.

спечелили превес в хода на сражението, македонският цар започна да събира (колкото се може повече за бягство) хора, доколкото ситуацията му позволяваше, от траките и македоните²². Това несъмнено свидетелства за важното им значение за Филип V.

Ливий съобщава: по същото време – и както някои автори разправят, на същия ден – ахейците победили Андростен, царски предводител, в генерално сражение край Коринт²³. Тази битка е интересна за настоящата работа, защото е единственото съобщено събитие през цялата война, в което и за двете страни се сражавали траки.

Андростен командвал (3) освен силите, които вече били тук, съставени от 500 македони и 800 д. помощни войски (4) с различен произход, [и допълнителни подкрепления, които] той [Филип V] изпратил: 1 000 македони, 1 200 илири и по 800 траки и критяни (последните служели в двете противоположни армии)²⁴. Никострат, префект на ахейците, разполагал с 2 000 д. пехота и 100 д. конница. И двамата пълководци обаче увеличили войските си с местни жители. Сблъсъкът между тях станал при р. Немеа, течаща между земите на Коринт и Сикион, а траките, воюващи на страната на ахейците, имали важна роля за изхода на битката: *когато пехотата и конницата не били далеч от лагера на македоните, мнозина от траките атакували врага, който бродел в безпорядък из полето и изненадали вражеския лагер. Пълководе-*

цът [Андростен] ... разположил своя боен ред по брега на реката. Всички тези войски, освен македоните, с трудност се събирали и подреждали във формация и не успели да устоят на първото нападение на врага. [...] Никострат изпратил своите наемници да ги преследват, а конницата и тракийските помощни войски изпратил срещу войските, които опустошавали земята на Сикион. Те причинили голямо кръвопролитие, по-голямо дори от самата битка²⁵.

Траки воювали на страната на македоните и в сражение край Стратоникея, в Кария, Мала Азия. Ливий пише, че Динократ поставил 500 македони на десния си фланг и агрианите отляво; в центъра разположил войниците, събрани от гарнизоните на крепостите – те били най-вече карийци – и покрил фланговете с конницата и помощните войски от критяните и траките²⁶.

* * *

Представените сведения показват, че макар и да не се съобщава за геройски постъпки, извършени от траките по време на военните действия, те били надеждни съюзници на македоните и останали такива през цялата война.

Не е ясно посочено нищо за договореностите, според които траките участвали във войската на Филип V²⁷. Директно е указано

²² Polyb. 18.26.8-9: “ἐγίνετο (πρὸς τὸ φεύγειν, ὅσους ἐδύνάτο) πλείστους ἐκ τοῦ καιροῦ συναθροίσας τῶν Θρακῶν καὶ Μακεδόνων”.

²³ Liv. 33.14.1: “eodem tempore atque, ut quidam tradidere, eodem die ad Corinthum Achaei ducem regium Androstenem iusto proelio fuderunt”.

²⁴ Liv. 33.14.3-4: “(3) retinuerat pro obsidibus, et praeter quingentos Macedonas mixtosque ex omni genere auxiliorum octingentos, (4) quot iam ante ibi fuerant, mille Macedonum eo miserat et mille ac ducentos Illyrios Thracasque et Cretenses, qui in utraque parte militabant, octingentos”.

²⁵ Liv. 33.15.6-13: “(6) iam haud procul castris aberant pedites equitesque et Thracum quidam in vagos palatosque per agros hostis impetum fecerant, cum repens terror castris infertur. [...] (13) Nicostratus mercennariis militibus ad hos persequendos, equitibus Thracumque auxiliis in populatores agri Sicyonii missis magnam ibi quoque caedem edidit, maiorem prope quam in proelio ipso”.

²⁶ Liv. 33.18.8-9: “Dinocrates quingentos Macedonas dextro cornu, laevo Agrianas locat, in medium accipit contractos ex castellorum – Cares maxime erant – praesidiis, equites cornibus circumdat et Cretensium auxiliares Thracumque”.

²⁷ Според Петков 2011: 31 „Някои изследователи предполагат, че в хода на кампанията в Тракия [предполагана въз основа на фрагментите от 13 книга на По-

причисляването им към чуждестранните помощни войски (*auxilarii*). Това уточнение – известно от направения преглед на изворите – е важно, защото в историографията е възприето определянето на траките в македонската войска единствено като наемници (Walbank 2014: 289; Тодоров 1998: 158; Кабакчиев 2001: 73; Петков 2011: 35); постановка, която следва да се ревизира. Много е вероятно сред наемниците също да е имало траки, предвид цитираното по-горе съобщение за техния разнороден характер.

Както като част от помощните войски, така и евентуално като част от наемниците, траките очевидно били лековъоръжени пехотинци. Не се откриват никакви данни за други категории войници с тракийски произход. Командващите им офицери носели гръцки имена и почти винаги били доверени лица на македонския цар²⁸.

Известно е, че през елинистическата епоха Тракия била разделена на множество

либий – б. м., Й. И.] се сключва македоно-тракийско съглашение и поради тази причина през II македонска война тракийски военни контингенти подкрепят Антигонидите“; в бележка към текста има позоваване на Walbank 2014: 140, но на посоченото място Уолбенк не разглежда този въпрос. Не трябва да се забравя, че през последните десетилетия на III в. пр. Хр. е регистрирано редовно участие на траки в македонската войска: през 233/2 г. пр. Хр. Битус, пълководец на Деметрий II (239 – 229 г. пр. Хр.), навлязъл в Пелопонес и победил предводжаните от Арат ахейци при Филакия (Plut., Arat., 34.1-2); още в самото начало на управлението на Филип V, по време на Съюзническата война (220 – 217 г. пр. Хр.), се споменава за траки в неговата войска (Polyb. 4.66.6-7; 5.7.10-11). Поради това е необходимо да се проследи внимателно участието на траките в македонската армия и едва след това да се формулират конкретни наблюдения.

²⁸ Срв. Тодоров 1998: 160 – „заклучението за посочените по-горе данни, отнасящи се до тракийските войни, взели участие във Втората македонска война могат само да бъдат в полза на твърдението, че те са били използвани в качеството на военен рекрут. Действията им са подчинени на командири от македонски (Филокъл, Андростен, Динократ) или ахейски (Никострат) произход“.

племенни общности, за които почти нищо не се знае, освен самия факт на тяхното съществуване. Поради това идентификацията на тези траки, които участвали в македонската войска, изглежда невъзможна задача. Сходната обществена структура и система на държавно управление на траки и македони вероятно е оказала влияние върху комуникацията между тях²⁹.

Не е възможно да се проследи броят на траките през целия ход на войната. През 200 г. пр. Хр. се споменава за 2 000 траки и македони на подчинение на Филокъл. Преди битката при Киноскефале те били 2 000 д., като делът им възлизал на около 8% от общата численост на македонската войска и на 26,6% от лековъоръжената пехота. По същото време траки участвали в подразделенията на Андростен (800 д.) и Динократ (отделни контингенти от агриани и траки). Непълните данни не позволяват да се установи дали в хода на войната са привлечени нови войници от Тракия; това изглежда възможно, предвид усилията на Филип V да увеличи числеността на армията си в края на войната³⁰. Основания за размисъл в подобна насока предоставя и цитираната по-горе констатация на Ливий за слабата строева подготовка на помощните войски към македонската войска край Коринт.

Друга характеристика на тракийските пехотинци в македонската армия била тяхната мобилност. Те се споменават при Евбея, Елевзина, р. Еригон, Аоос, Аргос, Киноскефале, Коринт и Стратоникея. Очевидно разстоянията за тях не били проблем и македонският цар можел да им се довери за операции извън Тракия – по протежение на целия Бал-

²⁹ Виж бележките у Iliev 2020: 109 – 121 с посочена литература за обществената структура на траките и македоните, както и произтичащите от нея механизми за вземане на решения за участие във военни действия.

³⁰ Ливий съобщава, че македонският цар разширил възрастта за служба в армията (Liv. 33.3.4). Виж и Kleu 2019: 226.

кански полуостров и дори в Мала Азия. Същевременно, липсват каквито и да било данни за тракийски подкрепления при римляните³¹; траки са споменати само веднъж като част от войската на Ахейския съюз.

Защо римляните не успели да привлекат на своя страна тракийски племена е трудно да се отговори. Изобщо, траките се оказват изненадващо пасивни, при положение, че само няколко години по-рано (през 207 г. пр. Хр.) били в готовност да нахлуят в Македония (Тачева 1997: 53 с извори). През цялата война е документирано само едно тяхно действие срещу македоните³²: завземането на Лизимахия, след като преди това македонският гарнизон в града бил принудително изтеглен. По това време този град бил считан за мост между Европа и Азия. Неговото владение имало ключово значение не само за контрол над племената на и около Тракийския Херсонес, но също и за Пролитите. Няколко години по-късно от тук преминали римските легиони, изпратени срещу Антиох III Велики. В същия район се състоял и първият добре документиран сблъсък между римляни и траки (Шев 2019: 209 – 228 с литература). Разоряването (според Полибий) или завладяването (според Ливий) на Лизимахия в настоящия случай обаче изглежда

³¹ В битката при Киноскефале Т. Квинций Фламинин разполагал със значителни чуждестранни помощни войски: 6 400 етолийци, 500 критяни, 300 аполонийци и 1 200 атамани, виж Gauthier 2019: 257 с общи наблюдения за значението на помощните войски в римската армия.

³² Петков 2011: 35 – 36 твърди, че „дарданите, илирите и медите, които изпълняват договореностите с римляните, нападат северните македонски области“ през 199 г. пр. Хр., като в следващ параграф уточнява: „Античните извори не споменават конкретно за нападения, извършвани по това време от медите върху македонските гранични територии, но такива могат да се предположат, понеже се вписват добре във военно-политическите интереси на траките от Югозападна Тракия“. В наличните извори не се откриват никакви основания в подкрепа на подобно предположение.

да било изолирана инициатива, без директно значение за воюващите страни.

Опасността от Тракия е била оценена от римляните. При предварителното обсъждане на мира с ...Македония, Тит... Квинций Фламинин подчертал: *(10) Понастоящем македонските царе заплашват свободата на Гърция, но ако това царство и тези хора ги няма, тогава траките, илирите и след тях галите, жестоки и неукротими народи, (11) ще се изсипят в Македония и в Гърция*³³. Същото мнение – но с по-малко детайли – е запазено и у Полибий: *Но и за самите елини е много по-полезно македонската власт да бъде унижена, но не свалена. Защото, ако това се случи, скоро биха изпитали насилие от страна на траки и галати, както и преди многократно се е случвало*³⁴. Едва ли е случайно посочването на траките и в двата случая на първо място. Информацията показва, че в хода на Втората македонска война римляните достатъчно добре се ориентирали в геополитическата ситуация на Балканите, а това предполага и придобиването от тяхна страна (вероятно за пръв път) на информация за Тракия и траките.

В съвременната историография е наложена представа, според която Полибий бил основен източник на Ливий и на останалите антични писатели, разглеждащи историята на Балканите през периода 221 – 146 г. пр. Хр., в чийто рамки попада и Втората македонска война (Данов 1998: 147 – 200, 248 – 252). Направеният в настоящата работа преглед поражда известни съмнения в тази традицион-

³³ Liv. 33.12.10-11: “(10) libertati Graeciae videri graves Macedonum reges; si regnum gensque tollatur, Thracas, Illyrios, Gallos deinde, gentes feras et indomitas, (11) in Macedoniam se et in Graeciam effusuras”.

³⁴ Polyb. 18.37.8-9: “ἀλλὰ μὴν καὶ τοῖς Ἑλλησι ταπεινωθῆναι μὲν ἐπὶ πολὺ συμφέρει τὴν Μακεδόνων ἀρχήν, ἀρθῆναι γὰρ μὴν οὐδαμῶς. τάχα γὰρ αὐτοὺς πείραν λῆψεσθαι τῆς Θρακῶν καὶ Γαλατῶν παρανομίας· τοῦτο γὰρ ἤδη καὶ πλεονάκις γεγονόναί”.

на представа. Категорично доказателство е цитираното в предходния параграф изказване на Тит Квинций Фламинин (Polyb. 18.37.8-9 = Liv. 33.12.10-11), което демонстрира, че в този случай Ливий определено предоставил повече детайли от своя предшественик. Съпоставка между сведенията на двамата автори е възможна и в още два случая, коментирани в настоящата работа, като в единия от тях – представянето на войската на Атенагор

(Polyb. 18.22.2 = Liv. 33.7.11) – сведенията на двамата също се различават по отношение на предоставените детайли, докато в другия – диалогът между Филип V и Александър Исийски (Polyb. 18.3.11/18.4.5-6 = Liv. 32.33.15/32.34.6) – информацията е почти идентична. Това наблюдение показва необходимостта от внимателно изследване на източниците на наличните извори в сферата на тракологията (срв. например Бошнаков 2007).

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА (REFERENCES)

Бошнаков 2007: Константин Бошнаков. *Псевдо-Скимнос или Семос от Делос*. Проучвания върху сведенията на елински автори за Западния Понт. София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2007. [Konstantin Boshnakov. *Pseudo-Skimnos ili Semos ot Delos*. Prouchvania varhu svedeniyata na elinski avtori za Zapadnia Pont. Sofia: Univ. izd. „Sv. Kliment Ohridski“, 2007.]

Данов 1998: Христо М. Данов. *Тракийско изворознание*. В. Търново: ИК „Витал“, 1998. [Christo M. Danov. *Trakiysko izvoroznание*. V. Tarnovo: IK „Vital“, 1998.]

Делев 2017: Петър Делев. Древна Тракия в края на III и през първата половина на II в. пр. Хр. – В: *Сборник в чест на XX години програми по египтология в Нов български университет*. София: Изток-Запад, 2017, 36 – 50. [Peter Delev. *Drevna Trakia v kraia na III i prez parvata polovina na II v. pr. Hr.* – V: *Sbornik v chest na XX godini programi po egiptologia v Nov balgarski universitet*. Sofia: Iztok-Zarad, 2017, 36 – 50.]

Жеков 2018: Живко Жеков. Македоните, Филип V и римляните. – В: Петко Ст. Петков (съст.). *Чрез миналото към бъдещето*.

In honorem Margaritae Karamihova. София: Просвета, 2018, 112 – 123. [Zhivko Zhekov. *Makedonite, Filip V i rimlyanite*. – V: Petko St. Petkov (ed.). *Chrez minaloto kam badeshteto*. In honorem Margaritae Karamihova. Sofia: Prosveta, 2018, 112 – 123.]

Кабакчиев 2000: Юрий Кабакчиев. Наблюдения върху тракийската държавност. – *Summa Thracologiae*, 1. София, 2000 [Yuriy Kabakchiev. *Nablyudenia varhu trakiyskata darzhavnost*. – *Summa Thracologiae*, 1. Sofia, 2000.]

Кабакчиев 2001: Юрий Кабакчиев. Наблюдения върху тракийския социум от предримската епоха. – *Summa Thracologiae*, 2. София, 2001. [Yuriy Kabakchiev. *Nablyudenia varhu trakiyskia sotsium ot predrimskata epoha*. – *Summa Thracologiae*, 2. Sofia, 2001.]

Калмыков 2020: Виталий Сергеевич Калмыков. Тактика римского легиона против эллинистических армий: превосходство римлян или ошибки эллинистических полководцев? – *Локус: люди, общество, культуры, смыслы*, 11 (2020), 2, 40 – 56. [Vitaliy Sergeevich Kalmykov. *Taktika rimskogo legiona protiv ellinisticheskikh armiy: prevoshodstvo rimlyan ili oshibki*

- ellinisticheskikh polkovodtsev? – *Lokus: lyudi, obshtestvo, kulytura, smysly*, 11 (2020), 2, 40 – 56.]
- Колев 1985:** Камен Колев. Древнотракийският железен меч ромфея. – В: *Североизточна България – древност и съвремие*. София: БАН, 1985, 306 – 320. [Kamen Kolev. Drevnotrakiyskiyat zhelezen mech romfeya. – V: *Severoiztochna Bulgaria – drevnost i savremie*. Sofia: BAN, 1985, 306 – 320.]
- Петков 2011:** Пламен Петков. *Военно-политически отношения на тракийските владетели в Европейския Югоизток между 230/229 г. пр. Хр. – 45/46 г. сл. Хр.* В. Търново: Фабер, 2011. [Plamen Petkov. *Военно-politicheski otnoшения na trakiyskite vladeteli v Evropeyskia Yugoiztok mezhdu 230/229 g. pr. Hr. – 45/46 g. sl. Hr.* V. Tarnovo: Faber, 2011.]
- Светлов 2017:** Роман Викторович Светлов. Оружие Голиафа. – *Мнемон: Исследования и публикации по истории античного мира*, 17 (2017), 2, 196 – 206. [Roman Viktorovich Svetlov. „Oruzhie Goliafa”, v *Mnemon: Issledovania i publikatsii po istorii antichnogo mira*, 17 (2017), 2, 196 – 206.]
- Тачева 1997:** Маргарита Тачева. История на българските земи в древността през елинистическата и римската епоха. София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски”, 1997. [Margarita Tacheva. *Istoria na balgarskite zemi v drevnostta prez elinisticheskata i rimskata epoha*. Sofia: Univ. izd. „Sv. Kliment Ohridski”, 1997.]
- Тодоров 1998:** Иван Тодоров. Траки – наемници в елинистическите армии от II в. пр. н. е. – *Епохи*, 6 (1998), 3/4, 157 – 170. [Ivan Todorov. Traki – naemnitsi v elinisticheskite armii ot II v. pr. n. e. – *Epoхи*, 6 (1998), 3/4, 157 – 170.]
- Шумилин 2018:** Михаил Владимирович Шумилин. Couleur locale у Овидия (две заметки). – *Индоевропейское языкознание и классическая филология*, 22 (2018), 2, 1392 – 1400. [Mihail Vladimirovich Shumilin. Couleur locale u Ovidia (dve zametki). – *Indoevropeyskoe yazikoznanie i klassicheskaya filologia*, 22 (2018), 2, 1392 – 1400.]
- Чернявский 2018:** Станислав Николаевич Чернявский. *Филипп V. Взлет и падение эллинистической Македонии*. Москва: Вече, 2018. [Stanislav Nikolaevich Chernyavskiy. *Filipp V. Vzlet i padeniye ellinisticheskoy Makedonii*. Moskva: Veche, 2018.]
- Burton 2017:** Paul J. Burton. *Rome and the Third Macedonian War*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017.
- Danov 1979:** Christo M. Danov. Die Thraker auf dem Ostbalkan von der hellenistischen Zeit bis zur Gründung Konstantinopels. – In: *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt, Geschichte und Kultur Roms in Spiegel der neueren Forschung*, II. Berlin & New York: Walter De Gruyter, 1979, 21 – 185.
- Delev 2015:** Peter Delev. From Koroupedion to the Beginning of the Third Mithridatic War (281 – 73 BCE). – In: *A Companion to Ancient Thrace*. John Wiley & Sons, 2015, 59 – 74.
- Eckstein 2008:** Arthur M. Eckstein. *Rome enters the Greek East. From Anarchy to Hierarchy in the Hellenistic Mediterranean*, 230 – 170 B.C. Blackwell Publishing, 2008.
- Erdkamp 2017:** Paul Erdkamp. The Second Macedonian War 200 – 197 BC. – In: *The Encyclopedia of Ancient Battles*. John Wiley & Sons, 2017, <https://doi.org/10.1002/9781119099000.wbabat0360>
- Gauthier 2019:** François Gauthier. Auxiliaries and War-Financing in the Roman Republic. – *Journal of Ancient History*, 7 (2019), 2, 251 – 268, <https://doi.org/10.1515/jah-2018-0037>

- Hammond 1989:** N. G. L. Hammond. *The Macedonian State. Origins, Institutions, and History.* Oxford: Clarendon Press, 1989.
- Hatzopoulos 2020:** Miltiades B. Hatzopoulos. *Ancient Macedonia.* Berlin & Boston: Walter de Gruyter GmbH, 2020.
- Jim 2017:** Theodora Suk Fong Jim. Private Participation in Ruler Cults: Dedications to Philip Soter and Other Hellenistic Kings. – *The Classical Quarterly*, 67 (2017), 2, 429 – 443, <https://doi.org/10.1017/S0009838817000532>
- Iliev 2019:** Jordan Iliev. Gn. Manlius Vulso's March through Thrace in 188 B.C. according to Livy's manuscript tradition. – In: Paola Schirripa (ed.). *Greci e Romani sulle sponde del Mar Nero.* Aristonothos – Scritti per il Mediterraneo antico, 15. Milano: Ledizioni, 2019, 209 – 228, <http://doi.org/10.13130/2037-4488/12510>
- Iliev 2020:** Jordan Iliev. Thracians in the Second Macedonian War (200 – 197 B.C.). – *Hiperborea*, 7 (2020), 2, 109 – 121, <https://doi.org/10.5325/hiperborea.7.2.0109>
- Kleu 2019:** Michael Kleu. The Demographic Impact of War on the Home Front during the Reign of Philip V of Macedon. – In: Lucia Cecchet, Christopher Degelmann, Maik Patzelt (eds.). *The Ancient War's Impact on the Home Front.* Cambridge Scholars Publishing, 2019, 217 – 235.
- Ramsey 2016:** Syed Ramsey. *Tools of War: History of Weapons in Ancient Times.* Alpha editions, 2016.
- Walbank 2014:** Frank W. Walbank. *Philip V of Macedon.* Cambridge: Cambridge University Press, 1940 (използвано е фототипното издание от 2014 г.).
- Walbank 1967:** Frank W. Walbank. *A Historical Commentary on Polybius*, volume II. Commentary on Books VII – XVIII. Oxford: Clarendon Press, 1967.
- Warrior 1996:** Valerie M. Warrior. *The Initiation of the Second Macedonian War. An Explication of Livy Book 31 (Historia-Einzelschriften, 97).* Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 1996.

ИЗПОЛЗВАНИ ИЗДАНИЯ НА АНТИЧНИ АВТОРИ

Ливий:

- J. C. Yardley (editor and translator). *Livy. History of Rome, Volume IX. Books 31 – 34.* Loeb Classical Library 295. Harvard: Harvard University Press, 2017, <https://www.loebclassics.com/view/LCL295/2017/volume.xml> (достъпен на 25.09.2020)
- J. C. Yardley (editor and translator). *Livy. History of Rome, Volume X. Books 35 – 37.* Loeb Classical Library 301. Harvard: Harvard University Press, 2018, <https://www.loebclassics.com/view/LCL301/2018/volume.xml> (достъпен на 25.09.2020)

Полибий:

- Полибий. *Всеобща история*, том I – III (прев. Валерий Русинов). Поредица „Антични автори“ към изворите за Тракия и траките, том I – III. София: ИК „Рал Колобър“, 2001 – 2003. [Polibiy. Vseobshta istoria, tom I – III (prev. Valeriy Rusinov). Poreditsa „Antichni avtori“ kam izvorite za Trakia i trakite, tom I – III. Sofia: IK „Ral Kolobar“, 2001 – 2003.]
- Polybius. *The Histories.* Volume IV, Books 9 – 15 (translated by William R. Paton, revised by Frank W. Walbank, Christian Habich). Loeb Classical Library 159. Harvard: Harvard University Press, 2011, <https://www.loebclassics.com/view/LCL159/2011/volume.xml>

loebclassics.com/view/LCL159/2011/volume.xml (достъпен на 25.09.2020)

Polybius. The Histories. Volume V, Books 16 – 27 (translated by William R. Paton, revised by Frank W. Walbank, Christian Habich). Loeb Classical Library 160. Harvard: Harvard University Press, 2012, <https://www.loebclassics.com/view/LCL160/2012/volume.xml> (достъпен на 25.09.2020)

Д-р Йордан Илиев,

член на Научен център за история и археология на войната при ФИФ на ПУ,
jordan_iliev@hotmail.com